O'zbeksiston respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
Samarqand davlat arxitektura kurilish instituti

Shahar qurilish va xujaligi kafedrasi

KURS IShI

Mavzu: O'simliklarning shahar qurilishidagi roli.

Bajardi. Nizomova G
Tekshirdi. Xudayberdiev A

Samarqand- 2015 yil

Mavzu: O'simliklarning shahar qurilishidagi roli.

REJA:

1. Atrof-muhit toza tutishda o'simliklar roli qanday.
2. Hudud aholisini chang, gaz, tutun va shovqindan saklashda o'simliklarning roli nimalardan iborat.
3. Shahar hududini sel bosishdan tuproqlar, qor ko'chishdan saqlashda o'simliklarni roli.
4. Shahar, tuman hududini obodonlashtirishda o'sumliklarni roli.

Shaharlar va asosan eng katta shaharlarda sanoat korxonalarning kupligi, yul tarmoklarining usishi, turarjoy va jamoa binolarning zinchligi shu shaharda yashayotgan axolining sogligiga juda kup zarar etkazishi mumkin.

Sanoat korxonalari ishlab chikarish jarayonida chikarayotgan chikindilari bilan shahar xavosini buzadi. Kuchalarni asfaltlangan yuza kismlari va uy devorlarning issiklikni va namlikni saklash faoliyati yomonlashadi, yilning eng issik kunlarida xonalarda yashash sharoitini yomolashtiradi. Shahar shovkuni asosan uzliksiz mashinalar xarakati kup bulgan kuchalarda, inson sogligiga va nerv sistemasiga juda katta tasir etadi. Shuning uchun shaharlarda yashash sharoitini yaxshilash maksadidagi izlanishlar butun dunyo shaharsozlarning nazariy va amaliy ishlarida asosiy urinlardan birini egallaydi.

Bunday kiyinchiliklarni echishda asosiy urinlaridan birini, shaharlarini ko'kalamzorlashtirish egallaydi.

Butun dunyo olimlari-gigenistlar, klimatoliglar,biologlar, me'morlar va muxandislarning izlanishlari shuni, kursatadiki ya'ni shaharlarda axolining yashash sharoitini yaxshilashda va shahar xududlarini obodonlashtirishda o'simliklarning roli juda yukori urinlarni egallashini.

Yilning xar bir faslida obi-xavoni, yomgirgarchilikni, dengizning berligi yoki yukligi,daryo, botkoklik va shunga boglik bulgan obi-xavo va erning namligi, kuyosh nuri tasirining uzok turishi xamda shamolning esishi kuchi bilan birgalikda tanlangan joyning, ya'ni shaharning obi-xavosini aniklaydi.

Maxsus tekshirishlar natijasi shuni kursatadiki, ya'ni o'simliklar shahar obi-xavo temperaturasiga juda yaxshi tasir etar ekan, xar kanday vaziyatda kukalamzorlashtirilgan maydonlardagi obi-xavo temperaturasi, kurilgan binolar orasidagi temperaturaga nisbatan ancha, ya'ni 2-3 gradus past bulishini. Daraxtlardan va kustarniklardan tushayotgan soya odamlarni kuyosh nurining tikka tushishidan saklaydi.

Bizga ma'lumki o'simliklar uzidan kislorod chikarib, odamlardan, xayvonlardan va xar xil yokilgilardan chikkan korbanat angiritni kabul kiladi.

Chang, tutun, gaz, shovkin va kuyoshdan tugri tushayotgan ultra binafsha nurni ancha kamaytiradi.

Odamlar shahar xavosini toza tutishda o'simliklar rolini tekshirib chikdi va bu tekshirishlar natijasida kuyidagi vazifalar aniklandi.

1. Shahar xavosidagi chang, shahar tashkarisidagi changga nisbattan ancha yukori.
2. Kukalamzorlashtirilgan joyda, uylar va binolar guruxi joylashgan joyga nisbattan chang past.
3. Yashash noxiyalarga nisbattan, sanoat noxiyalarida xavodagi chang kup.

Ilmiy tekshirishlar natijasi changga karshi o'simliklar juda yaxshi katta rol uynashini kursatadi. Buni shu bilan, ya'ni shahar kuchalari va maydonlaridagi xavoning changishiga nisbattan shahar bogida xavoning changishi ancha pastligi bilan takoslash mumkin.

Tutun va gazdan ximoya kilish uchun xamma turdagi o'simliklardan juda keng kulamda foydalanish mumkin. Shamol yulini tusishda xam o'simliklar katta rol uynaydi.

Shahar shavkiniga karshi kurashishda xam o'simliklar katta etiborga egadir. Kuzatishlar shuni kursatadiki, shahar katta kuchalari atrofida kup kavatli uylar bulgan va uzluksiz tranport xarakatidan chikkan shovkin kukalamzorlashtirilgan yulakchadan kiyin shovkin kuyidagicha (dB)ga pasaygan:

-Kukalamzorlashtirilgan yulakchaning eni 10m bulganda G'2 kator Lip va 1 kator sirin G' balandligi 5,5 m bulganda 76,5 dan 60 db .ga

- yulakchaning eni 10mG' 1 kator LIPG' balandligi 8m bulganda 80dan 75

- yulakchaning eni 10mG' 1 kator LIP va 1 kator akartsiya G' balandligi 7m bulganda. 83db 75 db ga.

- yulakchaning eni 20mG'daraxit va kustarin gurixi G'balandligi 5m bulganda 73,6 db dan 65,5 db shovkin kamaytirilgan.

Shaharlarni obodonlashtirish ko'kalamzorlashtirish eng yuukori urinlardan birini egallaydi .

Davlatimizning ayrim tog oldi noxiyalarida kup kor yokkandan kiyin , kuchli shamol esishi bilan buron bulib kor kuchishi mumkin va temir yullarni ,katta yullarni xamda kishloklarni kor bosishi mumkin.

O'simliklarning yaxshi turlarini tanlab olib va uni tugri rejalashtirib ekilishi kor kuchishiga karshi juda yaxshi kullaniladi . Sel bosishga va tuprok kushishga karshi ,suv okayotgan joyning kirgoklarda daraxtzorlar tashkil etish kerak .

Tuprok kuchishini va jarliklari bizga malumki xalkimizda juda kup zarar keltiradi .Tog oldi kirlarda va suv kirgoklarda tuprokning kuchishi , uylarining va katta-katta inshoatlarning buzilishiga sababchi buladi.Misol uchin. Todjikistonda 1989 yulda zilziladan keyin tuprokning kuchishi xammamizning yodimizda.

Tuprok kuchishiga jarliklarga karshi kurashada kabul kilingan xar xil yullardan biri ko'kalamzorlashtirish, ya'ni daraxtzorlashtirish xam faxirli urinlaridan birini egallaydi. Daraxtlarning va kustarniklarning ayrim turlarining tomirlari er tagiga juda chukur ketib er tagida uzak boglab bir-biri bilan boglanib ketadi va shunday daraxtlar ekilsatuprokni kuchishini va jarliklarning usishini tuxtashiga yordam beradi.

Me'moriy-loyixalashtirishda ko'kalamzorlashtirish yukori urinlardan birini egalaydi va shaharlarni rejalashtirilganda o'simliklar shahar chiroyini, rangini va guzalligini kursatadi.

O’simliklarni shahar transportlari va piyodalarni xavsizligi uchun xam kullaniladi, ya’ni katta yulning urtasida transportlarning xavsizligi uchun ajratilgan yulakcha va piyodalar bilan kucha orasidagi kukalamzorlashtirilgan yulakcha va boshkalar.

O’simliklarni inson xayoti uchun kup kirrali yaxshi fazilatlarini xisobga olib, shaharsozlar. Shaharlarni ko’kalamzorlashtirishga kup e’tiborlarni jalb etmokda. Shu narsani kayta aytishimiz kerakki, ya’ni shaharlarni rejalashtirish loyxasida va kurilish koidasida ko’kalamzorlashtirish shahar xududining kamida uchdan birini egallaydi.

2-Mavzu: Shaharni ko’kalamzorlashtirish tartibi.

REJA.

1. Ko’kalamzorlashtirish tartibi kanday vazifalarni bajaruvchi guruxlarga bulinada.
2. Shaharlarni kukalamzorlishtirish me’yori kanday buladi.

Shaharlarni kukalamzortirish tartibi xar xil vazifalarni bajaruvchi guruxlarga bulinadi. Bular ichida kuyidagilar eng keraklisi xisoblanadi.

Birinchi guruxga xamma foydalaniladigan o’simliklar kiradi, ya’niy shahar ichidagi va shahardan tashkaridagi istiroxat boglari ,daraxtzorlar xiyobonlar,bul’var va boglar kiradi.

Ikkinchi gurux uz ichiga ma’lum cheklangan kishilar foydaniladigan o’simliklarni oladi. Bu guruxdagi o’simliklardan,birinchi guruxdagi o’simliklarga nisbatan butun shahar axolisi foydalana olmaydi, ya’niy maktab xovlisidagi va boshka ukuv binolar oldidagi, bogcha va kasalxonalar xovlisidagi, teatr,klub, muzey, kurgazma zallari oldidagi vistavka, maxalla va mikrorayon, xamda fabrika va zavod xududidagi o’simliklarni uz ichiga oladi.

Uchunchi guruxga maxsus vazifalarni bajaruvchi o’simliklar kiradi, ya’niy sanoat noxiyasi bilan turar joy noxiyasi oraligidagi «Ximoya yulagidagi» o’simliklar, shamol esishdan kum va kor kuchishdan suvni toza saklash uchun ekilgan va yul chekkasidagi daraxtlar kiradi Shaharlarni ko’kalamzorlashtirish tartibi kuyidagi me’yordan foydalaniladi G’1-jadvalG’

Shaharlarni ko’kalamzorlashtirish loyixasining me’yori.

№	O’simliklarni boskichlari	Shaharda bir kishiga 1m2mujallangan me’yori.

	G’kategorii nasajdenieG’	Eng katta	urtacha	kichik
1	Shahar mikiyosidagi istiroxat bogi va xiyobonlar	11	6	7
2	Noxiya mikiyosidagi istiroxat bogi va xiyobonlar	8	5	—
3	Mikrorayon va maxalla bogi	5	5	5
4	Kuchalarda	5	4	3
Jami foydalanilgan o’simliklar		29	20	15
Ikkinchi gurux				
1	Stadionlarga G’sport boglari G’	2,6	2,6	2,8
2	Bogcha xovlisida	1,2	1,2	1,2
3	Yasli xovlisida	0,75	0,75	0,75
4	Maktab xovlisida	3,3	3,3	3,3
5	Oliy bilimgox xovlisida	0,34	0,34	0,34
6	Texnikum xovlisida	0,24	0,24	0,24
7	Texnik-bilim yurtlari xovlisida	0,34	0,34	0,34
8	Soglikni saklash tashkilotlari xovlisida	1,24	1,24	1,24
9	Madaniy okartuv tashkilot xovlisidaG’klub, teatir va boshka tashkilot	0,79	0,79	0,79
10	Mikrorayon va maxalalarda yashash maydoni 1-kishi uchun 13,5m2---------- 18,0m2bulsa	22,5 26,9	25,0 29,3	30,0 34,8
11	Sanoad korxonalari xududida Jami: foydanilgan o’simlik yashash maydoni 1-kishi uchun 13,5m2--------18,0m2	8.0 41,3 45,7	8,0 43,8 48,1	8,0 48,46 53,26
Uchunchi gurux				
1	Tozalikni ximoya kiluvchi «Ximoyayulida»	7	7	7
2	Kabriston maydonida	0,77	0,77	0,77
3	Shahardagi xar xil vazifani bajaruvchi o’simliklar	5	5	5
Jami:maxsus ekilgan o’simliklar soni		12,77	12.77	12,77
Shahar xududidagi jami o’simliklar				
1	2	3	4	5
Yashash maydoni 1-kishi uchun 13,5m2------------18,0m2bulsa		83,1 87,5	76,6 80,9	76,2 81,03
Shahar xududidan tashkarida urmon xujaligi		150:200	70:100	50:75

Mikrorayon va maxalalarni rejalashtirganda jadvalga kursatilgan o’simliklar me’yori mikrorayonda joylashgan uylarni kavati necha %-ni tashkil kilganiga karab uzgarishi mumkin, lekin mikrorayon xududina 40%dan kupini o’simliklar tashkil etishi kerak.

XORIJIY MANBALAR

1. Goroxov. V.A. Luns L.B., Rostorguv O. Injenernoe blagoustroystva gorodskix territoriy. M. Sroyizdat.1985.
2. Bogovaya I.O., Teodoronskiy V.S. «Ozelenenie naselennix mest». M.»Agropromizdat». 1990.
3. Luns L.B. «Gorodskoe zelennoe stroitelstvo. M. 1996.
4. Konseptsiya razvitsiya gradostroitelstva Uzbekistana v usloviyax formirovaniya novo'x sotsialno-ekonomicheskix otnosheniy. T, TASI 2008